

*Рекомендовано до друку вченою радою  
Державної науково-педагогічної бібліотеки України  
імені В. О. Сухомлинського,  
протокол № 5 від 29 травня 2023 р.*

**Редакційна колегія:**

*Березівська Л. Д.* (голова редколегії, науковий редактор), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

*Міхно О. П.*, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

*Антонець Н. Б.*, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

*Тарнавська С. В.*, кандидат історичних наук, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

*Середа Х. В.*, науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

**Рецензенти:**

*Кірдан О. Л.*, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

*Пономаренко Л. О.*, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

П 24

Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання : зб. матеріалів VIII Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. уч., 16 трав. 2023 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [та ін. ; редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Міхно О. П., Антонець Н. Б., Тарнавська С. В., Середа Х. В.]. – Вінниця : ТВОРИ, 2023. – 154 с.

ISBN 978-617-552-378-0

*Збірник містить тези виступів учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з історії освіти з міжнародною участю «Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання», проведеної у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2023. Конференція відбулася в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 16 травня 2023 р.*

*Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст та стилістику публікацій несе автор.*

ISBN 978-617-552-378-0

DOI 10.33407/lib.NAES.735849

УДК 37.015:929](477)"364":005.745(082)

© Державна науково-педагогічна бібліотека України  
імені В. О. Сухомлинського, 2023

**Т. В. ЯНЧЕНКО**

**СУЧАСНІ ІМПЕРАТИВИ У ВИВЧЕННІ БІОГРАФІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ОСВІТЯН..... 55**

**І. В. АЛБУЛ**

**ПОСТАТЬ ВОЛОДИМИРА НАУМЕНКА (1852–1919) У КОНТЕКСТІ ДЕРУСИФІКАЦІЇ ..... 58**

**Н. Б. АНТОНЕЦЬ**

**СМИСЛОВІ АКЦЕНТИ У БІОГРАФІЧНИХ СТАТТЯХ ДОВІДКОВИХ ВИДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ**

**Л. М. БАЛІКА**

**ПРО БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В МЕЖАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОСВІТІ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ ..... 61**

**С. Б. БРИЧОК**

**ПЕРСОНАЛІСТИЧНО-БІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ ОСВІТЯН..... 64**

**О. А. ВЕНГЛОВСЬКА**

**ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ – ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ІСТОРИКО-ОСВІТНІХ ФЕНОМЕНІВ ..... 67**

**О. А. ГУДОВСЕК**

**ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ПРИВАТНА МАЛЮВАЛЬНА ШКОЛА М. РАСВСЬКОЇ-ІВАНОВОЇ) ..... 70**

**А. Г. ГУРАЛЮК**

**ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС «ВЧЕНІ НАПН УКРАЇНИ» ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО..... 72**

**А. П. ДУРДАС**

**ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДОМОЇ ПЕДАГОГІНИ МАРІЇ МОНТЕССОРІ (1870–1952) У ДЖЕРЕЛАХ ІТАЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ..... 74**

**Н. І. ЛЮБОВЕЦЬ**

**МЕМУАРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІДЕОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ : ДОСВІД ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ... 76**

**Н. П. МАРЧЕНКО**

**ОСОБОВІ ФОНДИ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ–МУЗЕЮ ЛІТЕРАТУРИ І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІКИ ..... 79**

**О. О. МАТРОС**

**ПОСТАТЬ ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЧИЦЬКОГО В СУЧАСНОМУ БІОГРАФІЧНОМУ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ..... 82**

**В. В. ОЛІЙНИК**

**УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО РОЗБУДОВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ (1917–1921) КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ..... 83**

**В. В. ПАТИК**

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. С. ГНИЛОСИРОВА (1836–1900)..... 86**

**І. В. ПОЛІЩУК**

**БІОБІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРСОНАЛІЇ Т. Д. ДЕМ'ЯНЮК)..... 87**

**Л. О. ПОНОМАРЕНКО**

**КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ ЯК ДЖЕРЕЛО БІОГРАФІЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ ..... 90**

3. Самко А. М. Передумови становлення та перспективи розвитку біографічного методу в історії педагогіки. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи* : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ ; Ніжин, 2015. Вип. 1. С. 115–123.

4. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ : А.П.Н., 2003. 68 с.

5. Шарошкіна Н. Г. Біографічні дослідження в дискурсі розвитку культури педагога : метод. рек. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України, Від. вихов. систем у пед. освіті. Київ, 2013. 104 с.

UDC 303.422:[378.016:37(091)]+378-057.85:37](477)

**S. B. BRYCHOK**

ORCID ID: 0000-0001-8508-8395

*Candidate of Pedagogical Sciences, Docent,  
Associate Professor at the Department  
of Pedagogy of Primary, Inclusive and Higher Education  
Rivne State University for the Humanities  
e-mail: brychok.zd@gmail.com*

## **PERSONALISTIC AND BIOGRAPHICAL APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF TEACHERS**

**Abstract.** The publication justifies the significance and benefits of the personalistic and biographical approach to the study of the history of pedagogy. The methods and techniques of personification in the process of studying pedagogical personalities are analysed. The essence of the biographical method as an important component of the methodological arsenal of the entire system of pedagogical sciences is revealed.

**Keywords:** personalistic and biographical approach, biographical method, method of personification, biography, biographistics.

УДК 378.147.091.33-027.21:37(091)

**О. А. ВЕНГЛОВСЬКА**

ORCID ID: 0000-0002-0456-7667

*кандидат педагогічних наук,  
доцент кафедри освітології та психолого-педагогічних наук  
Факультету педагогічної освіти  
Київського університету імені Бориса Грінченка  
e-mail: o.venhlovska@kubg.edu.ua*

## **ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ – ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МАЙДАНЧИК ДЛЯ ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ІСТОРИКО-ОСВІТНІХ ФЕНОМЕНІВ**

**Анотація:** У статті висвітлено досвід роботи історико-педагогічних студій у Київському університеті імені Бориса Грінченка. Презентовано особливості та результати пошуково-дослідницької діяльності майбутніх педагогів щодо студіювання історико-освітніх феноменів, зокрема й біографій педагогів. Історико-педагогічні студії є дослідницьким майданчиком для формування у майбутніх

педагогів пошуково-дослідницьких умінь, здатностей до студіювання біографій та внеску персоналій у розв'яз дошкільної та початкової освіти.

**Ключові слова:** історико-педагогічні студії, історико-освітні феномени, персоналії, пошуково-дослідницькі уміння, пошукова діяльність.

Розбудова освітнього процесу у закладах вищої освіти на дослідницькій основі потребує впровадження варіативних форм залучення студентів педагогічних спеціальностей до вивчення історико-освітніх феноменів, життєтворчості українських педагогів різних років. Студіювання майбутніми педагогами історіографії проблеми дослідницького пошуку, біографій персоналій, першоджерел, прогресивного досвіду минулого сприятиме отриманню нових знань, що є значущими для узагальнення та осмислення, а відтак, вони збагачують сучасну практику нової української школи.

Реалізація окреслених завдань можлива у процесі системної дослідницької діяльності, що здійснюється як під час аудиторної, так і у в процесі позааудиторної роботи з педагогіки. Зауважимо, що історико-педагогічні студії – є позааудиторною організаційною формою пошуково-дослідницької діяльності студентів, що спрямована на формування їхніх пошуково-дослідницьких умінь і способів діяльності, здатності та готовності до студіювання біографій відомих педагогічних постатей.

У Київському університеті імені Бориса Грінченка історико-педагогічні студії функціонують із 2010 р. За цей період вони стали своєрідним дослідницьким майданчиком, де майбутні педагоги здійснюють розвідки дослідницько-пошукового спрямування. Така діяльність впливає на формування у студійців уміння добирати джерела, аналізувати і систематизувати їх, що сприяє засвоєнню методів історико-педагогічних досліджень із урахуванням соціальних та педагогічних критеріїв [3].

Мета, пріоритетні завдання, напрями функціонування історико-педагогічних студій презентовано у статтях автора «Формування дослідницької компетентності вчителя початкової школи у процесі функціонування історико-педагогічних студій» [2] та «Вивчення освіти доби української революції в змісті підготовки майбутніх педагогів» [1]. У пропонованій статті фокусуємо увагу на описі особливостей пошукової роботи студентів та формах презентації її результатів.

Варто зазначити, що показником вибору тематики для досліджень з історії становлення та розвитку дошкільної та початкової освіти, слугує вивчення студентських запитів, які демонструють зацікавленість у проведенні біографічних розвідок. Зауважимо, що під час роботи в історико-педагогічних студіях предметом біографічних та бібліографічних розвідок стали постаті Б. Грінченка, С. Русової, Наталії та Тимофія Лубенців, К. Толмачевської, О. Дорошенко, В. Сухомлинського, О. Захаренка та ін.

Допомагали розв'язати питання пошуково-дослідницького аналізу інформаційно-бібліографічні ресурси, розміщені на веб-порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Педагогічного музею України, Київського університету імені Бориса Грінченка, у фондах архівів. Робота з означеними ресурсами розвивала здатність критично оцінювати події та явища, що визначали вектор розвитку педагогічних ідей персоналій, виокремлювати суголосні сьогоденню погляди видатних педагогів.

Результати власних наукових розвідок студенти презентують під час сесій історико-педагогічних студій, науково-практичних конференцій, семінарів, педагогічних читань тощо. Тоді й відбувається осмислення внеску історико-педагогічних постатей у розвиток національної освіти, актуалізуються питання щодо морально-етичних, професійних вимог до вчителя у поступі нової української школи, організації освітнього процесу на ціннісних засадах та продуктивних напрацюваннях попередніх поколінь педагогічних постатей у контексті суспільних змін та освітніх викликів.

Окрім того, результати наукового пошуку, що їх отримують студенти, мають і практичний складник, оскільки знаходять відображення в авторських комп'ютерних іграх («Вивчаємо твори Бориса Грінченка», «Гортаючи сторінки словників Бориса Грінченка»), інтерактивних вікторинах («Життя і діяльність Бориса Грінченка», «Педагогічними стежками Софії Русової»), тематичних буклетах, вісниках, електронних посібниках, ілюстраціях до дитячих творів педагогів (К. Ушинський, Б. Грінченко, В. Сухомлинський), проектах («Дороговкази Григорія Сковороди майбутнім педагогам»).

Отже, залучення студентів педагогічних спеціальностей до роботи в історико-педагогічних студіях сприяє формуванню методологічної культури майбутніх фахівців, розширює поле для проведення індивідуальних та групових досліджень, забезпечує потребу у впровадженні новаторських ідей педагогів минулого у практику сьогодення.

#### *Список використаних джерел*

1. Венгловська О. А. Вивчення освіти доби української революції в змісті підготовки майбутніх педагогів. *Розвиток освіти в добу Української революції (1917–1921)* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару, 17 трав. 2017 р., Київ / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та ін. Київ, 2017. С. 94–96.

2. Венгловська О. А. Формування дослідницької компетентності вчителя початкової школи у процесі функціонування історико-педагогічних студій. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2015. № 2. С. 210–218.

3. Іванюк Г. І. Диференційований підхід до періодизації соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи України. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2014. № 10. С. 113–123.

UDC 378.147.091.33-027.21:37(091)

**O. A. VENHLOVSKA**  
ORCID ID: 0000-0002-0456-7667  
Candidate of Pedagogical Sciences,  
Associate Professor of the Department  
of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences  
Faculty of Pedagogical Education  
of Borys Grinchenko Kyiv University  
e-mail: o.venhlovska@kubg.edu.ua

**HISTORICAL AND PEDAGOGICAL STUDIES – A RESEARCH GROUND FOR  
STUDYING BY FUTURE TEACHERS  
HISTORICAL AND EDUCATIONAL PHENOMENA**

**Abstract.** The article highlights the work experience of historical and pedagogical studies at Borys Grinchenko Kyiv University. The features and results of the search and research activities of future teachers regarding the study of historical and educational phenomena, including the biographies of teachers, are presented. Historical and pedagogical studies are a research platform for the formation of future teachers' search and research skills, abilities to study biographies and the contribution of personalities to the development of preschool and primary education.

**Keywords:** historical and pedagogical studies, historical and educational phenomena, personalities, research skills, search activity.

УДК 37:7](091)(477)

**О. А. ГУДОВСЕК**

ORCID ID: 0000-0002-0933-7684

кандидат педагогічних наук, доцент,

професор кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

e-mail: oksanagudovsek@gmail.com

## **ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ПРИВАТНА МАЛЮВАЛЬНА ШКОЛА М. РАЄВСЬКОЇ-ІВАНОВОЇ)**

**Анотація.** Окреслено значення мистецької освіти для сучасної України. Розкрито внесок приватної школи малювання М. Раєвської-Іванової для сучасної мистецької освіти в Україні.

**Ключові слова:** мистецтво, мистецька освіта, школа малювальна.

Державну політику України у сфері мистецької освіти регламентують Закони України, Концепції та програми, які забезпечують захист прав особистості на освіту і включають норми її функціонування за основними напрямками. Серед таких нормативних документів можна виділити Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту, а також Концепції та програмами, у яких сформульовано цілі й завдання виховання й освіти дітей та учнівської молоді засобами мистецтва («Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах», «Комплексна програма художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх і позашкільних закладах», «Концепція сучасної мистецької освіти», «Концепція інклюзивної мистецької освіти»).

Мистецька освіта – процес навчання, виховання, самовиховання особистості завдяки різноманітним видам мистецтва (архітектура, дизайн, музика, образотворче мистецтво тощо); мережа навчальних закладів, де готують фахівців із мистецтв та закладів загального художньо-естетичного виховання; комплекс дисциплін художньо-естетичного профілю [2].

Це освіта мистецького спрямування в рамках формальної, неформальної, інформальної освіти. Йдеться про здобуття компетентності у відповідній сфері професійної діяльності під час навчання у безперервному інтегрованому освітньому